

Teisės aktualijos

MOKSLINĖ KONFERENCIJA „PENKERI DARBO KODEKSO METAI – PROBLEMAS IR PERSPEKTYVOS“

Daiva Petrylaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Darbo teisės katedros docentė
socialinių mokslų (teisė) daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 71
El. paštas: daiva.petrylaite@tf.vu.lt

Dabar galiojantis Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (toliau – Darbo kodeksas) buvo patvirtintas 2002 m. birželio 4 dieną. Darbo kodeksas įsigaliojo 2003 m. sausio 1 d., taigi šių metų (2008 metų) sausio 1 d. jam sukako penkeri metai. Per šį laiką Darbo kodeksas buvo ne kartą keičiamas ir tobulinamas Seime, analizuojamas ir tiriamas teisės literatūroje, aiškinamas ir taikomas teismų, sulaukė nemažai kritikos bei palaikymo iš įvairių visuomenės atstovų, o ypač socialinių partnerių. Globalūs pokyčiai ir sparti visuomenės raida, Europos ir pasaulinės darbo santykių reguliavimo tendencijos skatina ir Darbo kodekso tobulinimo kryptį ir galimybių analizę ir rengti perspektyvų planą, kuriam ypač aktualūs socialinių partnerių siūlymai. Keisti tam tikras Darbo kodekso nuostatas ar institutus, ieškoti naujų darbuotojų ir darbdavių santykių reguliavimo būdų ir formų yra siūloma nuolat. Tai natūralu, nes, profesoriaus Ipolito Nekrošiaus, darbo grupės, rengusios Darbo kodekso projektą, vadovo

teigimu, „Darbo teisė neturi sustabarėti. Ji turi laiku reaguoti į visuomenės pokyčius“, ypač tai aktualu šiuolaikinėje visuomeninio gyvenimo ir rinkos pasireiškimo situacijoje, kai vėl labai aktualūs ir jautrūs darbo ir verslo santykiai, kai vis labiau pabrėžiama ekonominė ir dažnai pamirštama socialinė darbo teisės funkcija. Taigi Darbo kodekso galiojimo penkmetis – tapo puikia proga Darbo kodekso kūrėjams, socialiniams partneriams ir kompetentingų valstybės institucijų atstovams, taip pat teisės praktikams (teisėjams, advokatams, Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnams) ir kitiems visuomenės atstovams aptarti šiuos klausimus specialioje konferencijoje.

Tuo tikslu Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Darbo teisės katedra ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija organizavo mokslinę konferenciją „Penkeri Darbo kodekso metai – problemos ir perspektyvos“, kuri vyko 2008 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje.

Konferencija sulaukė labai didelio susidomėjimo ir tai dar kartą įrodo, kokie svarbūs yra darbo santykių teisinio reglamentavimo klausimai. Konferencijoje pranešimus skaitė ne tik darbo teisės mokslininkai, Darbo kodekso autoriai, bet ir praktikai, socialinių partnerių atstovai. Sveikintina, kad konferencijos metu buvo pristatytos įvairiausios darbo santykių teisinio reglamentavimo ir Darbo kodekso tobulinimo perspektyvų pozicijos.

Pirmoji konferencijos dalis „Darbo kodeksas ir darbo santykių reguliavimo kryptys“, kaip nurodyta ir jos pavadinime, buvo skirta globaliems darbo teisinių santykių reguliavimo klausimams ir perspektyvos tendencijoms. Tradicinis požiūris į darbo teisinių santykių reglamentavimą atskleidžiamas profesoriaus Ipolito Nekrošiaus pranešime „Darbo kodekso problemos ir perspektyvos“. Jame profesorius pažymėjo, kad šiandien turi būti skatinama darbo teisės apsauginė (socialinė) funkcija, tačiau kartu ji turi transformuotis iš individualaus darbuotojo apsaugos į darbuotojų kolektyvo ir net visos visuomenės – darbuotojų teisių apsaugą. Viena iš Darbo kodekso autorių – profesorė Genovaitė Dambrauskienė savo pranešime „Socialinio saugumo, teisingumo ir verslo laisvės balanso paieška tobulinant Lietuvos Respublikos darbo kodeksą ir jį taikant praktikoje“ siekė parodyti, kaip svarbu įtvirtinant naujas darbo santykių reguliavimo normas atsižvelgti į besikeičiančią rinkos ekonomikos situaciją bei bendrus visuomeninio gyvenimo dėsningumus ir globalizacijos iššūkius ir dėl šio proceso besiformuojančias naujas socialinio gyvenimo vertybes. Anot profesorės: „nacionalinė darbo santykių teisinio

reguliavimo politika turi būti tokia, kad užtikrindama darbuotojų teisių apsaugą, kartu neprieštarautų ir nesudarytų beprasmių kliūčių verslo santykių vystymuisi.“

Verslo interesų apsaugai reguliuojant darbo santykius buvo skirtas kitas pirmosios konferencijos dalies pranešimas „Didėjančio lankstumo darbo santykiuose pasekmės ekonomikai“, kurį perskaitė Laisvos rinkos instituto prezidentas Remigijus Šimašius. Pranešėjas pabrėžė, kad tik imperatyvių darbo teisės normų transformavimas į rekomendacines ir dispozityvias normas, kurios būtų taikomos tik tada, kai darbo santykių šalys nesusitaria kitaip, būtų tinkama darbo teisės reformos kryptis, padedanti išsaugoti konkurencingą rinką. Priešingą poziciją pristatė socialinių partnerių atstovė – Jolanta Cinaitienė, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos teisininkė, kuri savo pranešime „Darbo kodekso problemos: profesiniu sąjungų požiūris“ pristatė profesinių sąjungų poziciją darbo santykių reguliavimo atžvilgiu. Lietuvos profesinių sąjungų nuomone, Lietuvoje darbo santykiai nėra tinkamai reguliuojami, t. y. juos reikia taip subalansuoti, kad darbdaviai gautų pelno, o darbuotojai būtų socialiai apsaugoti. Tačiau kol kas Lietuvoje daugiau kalbama apie darbo santykių lankstumą (liberalizmą) ir tarsi bijoma kalbėti apie darbuotojų saugumą.

Docentas Boguslavas Gruževskis pranešimu „Darbo rinkos iššūkiai ir darbo teisė Lietuvoje“ siekė rasti neoliberaliųjų ir profesinių sąjungų pozicijų pusiausvyrą. Jo nuomone, tik konstruktyvus socialinis darbdavio ir darbuotojo, t. y. kapitalo ir darbo, dialogas gali lemti mūsų valstybės konkurencingumą. Socialinis dialogas yra

gerovės valstybės modelio pagrindas, kai garantuojamas tam tikras gyvenimo lygis gamybos plėtros sąskaita. Kitaip sakant, investuojama ne į gamybą, o į socialinę sritį, siekiant užtikrinti socialinį stabilumą. Ekonomikos globalizacija yra korporatyvi socialinė atsakomybė, kurios pagrindas – socialinis dialogas. Tačiau socialinę atsakomybę, darnios visuomenės plėtros pagrindą sudaro jau ne valstybės garantijos, o pačių įmonių iniciatyvos ir pastangos. Dabar dominuoja neatsakingos ekonomikos plėtros tendencija, grįsta pelnu, pigumu ir greičiu. Korporatyvi socialinė atsakomybė yra alternatyva, kurios dėmesio centre įmonė, darbdavys – kaip sąmoningas visuomenės narys. Socialinis teisingumas yra grindžiamas principu: tas, kuris turi didesnę ekonominę galią, turi prisiimti ir didesnę socialinę atsakomybę. Boguslavo Gruževskio manymu, netolerancija, nepasitikėjimas, darbdavio nesuinteresuotumas priimant į darbą – visa tai verčia žmones bėgti iš savo šalies. Valstybė galėtų prisiimti didesnę atsakomybę kontroliuodama nusizengimus, tirdama darbdavių piktnaudžiavimo atvejus.

Pirmąją konferencijos dalį pranešimu „Darbo įstatymų laikymosi tikrinimo aspektai“ baigė vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius Mindaugas Pluktas, vaizdžiai skaičiais parodęs darbuotojų atstovavimo, kolektyvinių derybų ir sutarčių situaciją Lietuvoje.

Antroji konferencijos dalis „Atskiri Darbo kodekso institutai“ buvo skirta įvairiems aktualiems darbo santykių klausimams analizuoti. Vilniaus universiteto Darbo teisės katedros docentas Viktoras Tiažkijus pranešime „Teismų praktikos

vaidmuo reguliuojant darbo santykius“ aptarė aktualius teismo precedento, kaip teisės šaltinio, klausimus. Aktualia darbo laiko problematikos tema pranešimą perskaitė Mykolo Romerio universiteto Darbo teisės ir socialinės saugos katedros vedėjas Justinas Usonis. Ne mažiau aktualiais reikėtų pripažinti ir Vilniaus universiteto Darbo teisės katedros dėstytojų Ievos Povilaitienės pranešimą „Papildomi darbuotojo ir darbdavio susitarimai“ bei Vidmondo Vėgelio pranešimą „Specialūs teisės aktai, reglamentuojantys darbo drausmę Lietuvoje, ir Darbo kodekso 231 straipsnio nuostatų įgyvendinimo perspektyvos“.

Ypatingo konferencijos dalyvių susidomėjimo sulaukė paskutiniai trys pranešimai, skirti materialinės atsakomybės klausimams, t. y. Mykolo Romerio universiteto Darbo teisės ir socialinės saugos katedros dėstytojo dr. Tomo Bagdanskio pranešimas „Materialinės atsakomybės taikymas teismų praktikoje“ bei Vilniaus universiteto Darbo teisės katedros doktorančių Giedrės Dabulskytės pranešimas „Ginčai dėl materialinės atsakomybės darbo ginčų sistemoje“ ir Vidos Petrylaitės pranešimas „Neturtinės žalos, kylančios iš darbo teisinių santykių, atlyginimas teismų praktikoje“. Konferencijos dalyviai itin aktyviai diskutavo neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimo klausimais ir kėlė įvairius siūlymus, kaip galėtų būti reguliuojami šie klausimai, siekiant ne tik apginti pažeistas darbuotojų teises, bet ir apsaugoti ekonominius darbdavių interesus.

Konferencija baigėsi, Darbo kodeksas gyvuoja jau šeštus metus, darbo santykių praktika nesustojamai plėtojama, gyvenime atsiranda vis įvairesnių jų reikšmės

formų, Lietuvai, kaip Europos Sąjungos valstybių šeimos narei, keliamas uždavinys nepasiduoti šių dienų konkurencinėje kovoje, tuo pačiu susidoroti su skurdo problema, susigrąžinti emigrantus darbuotojus. Visa tai ekonominės ir socialinės globalizacijos padariniai, kurie kasdien kelia naujų iššūkių valstybei ir jos nariams. Todėl ir konferencijos metu išsakytos mintys, kaip darbo santykių reglamentavimas galėtų padėti kovoti su šiais neigiamais

padariniais, tikimės, neliks tiks pranešimų šūkiams, bet virs teisine praktika ir taip padės siekti konstruktyvaus darbo santykių teisinio reglamentavimo.

Konferencijos organizatoriai, įvertinę jos pranešimus ir tikėdamiesi, kad šie pranešimai bus naudingi tiek teisės teoretikams, tiek praktikams, paragino pranešėjus parengti mokslinius straipsnius, kurie pradedant šiuo numeriu bus publikuojami „Teisės“ žurnale.

Įteikta 2008 m. gegužės 21 d.

Priimta publikuoti 2008 m. birželio 27 d.